

Ірина І. Мельничук

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ У ЗВІТІ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ СТРАХОВИКА

У статті проаналізовано структуру чинної форми звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід). Визначено проблеми формування показників Звіту страховиками на сучасному етапі. Рекомендовано для страхових компаній удосконалений алгоритм формування структури й показників у формі Звіту.

Ключові слова: звіт; міжнародні стандарти; доходи; витрати; страхові резерви.

Табл. 1. Літ. 21.

Ирина И. Мельничук

МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАСКРЫТИЯ ИНФОРМАЦИИ В ОТЧЕТЕ О ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТАХ СТРАХОВЩИКА

В статье проанализирована структура действующей формы отчета о финансовых результатах (отчета о совокупном доходе). Определены проблемы формирования показателей Отчета страховиками на современном этапе. Для страховых компаний рекомендован усовершенствованный алгоритм формирования структуры и показателей в форме Отчета.

Ключевые слова: отчет; международные стандарты; доходы; расходы; страховые резервы.

Iryna I. Melnychuk¹

METHODOLOGICAL ASPECTS OF INFORMATION DISCLOSURE IN INSURER'S REPORT ON FINANCIAL RESULTS

The structure of current report form on financial results (the total income report) is analyzed in the article. The problems of forming the insurer's report at the current stage are defined. The improved algorithm for structure and the indicators formation for insurance companies in the form of a report are recommended.

Keywords: report; international standards; revenues; expenses; insurance reserves.

Постановка проблеми. На початку XXI ст. відбулися значні зміни у сфері бухгалтерського обліку, які спричинили появу нових форматів фінансової звітності для прийняття більш якісних рішень користувачами. Сьогодні облік операцій за прийнятими у 1999 р. положеннями (стандартами) поступово втрачає актуальність, насамперед, у зв'язку зі змінами потреб користувачів щодо інформації, поданої у звітах. Розширення масштабів здійснення зовнішньо-економічної діяльності, залучення інвестицій, необхідність отримання достовірної інформації для потреб управління спричинили застосування міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ).

Страховикам як суб'єктам зі специфічними послугами на законодавчому рівні затверджено вимоги до ведення обліку та складання звітності за міжнародними стандартами, проте на початок 2014 р. все ще відсутні методичні рекомендації до них. Ускладнює процес підготовки звітних даних і той факт, що попередня звітність для страховиків не містила належну кількість якісних показників й досконалої структури, що актуалізує розробку методичних засад

¹ Khmelnytskyi Cooperative Trade and Economics Institute, Ukraine.

складання звіту про фінансові результати страховика, враховуючи вимоги МСФЗ та специфіку діючої практики організації обліку страхових компаній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання трансформації вітчизняної звітності та її складання відповідно до вимог МСФЗ є вкрай дискусійними серед науковців [8; 12; 15; 16; 18]. Протягом останніх років своє бачення у вирішенні проблеми переходу на міжнародні стандарти ведення обліку та складання звітності висвітлювали К.В. Безверхий [8], С.Ф. Голов [12; 13], С.О. Кучеркова [15], Г.М. Лютова [16], С.М. Панасейко [18] та інші. На особливостях ведення обліку та складання звітності страховиків зосереджена увага в працях М.О. Белгородцевої [9], О.В. Бондаренко [10], Д.Г. Буханця [11], Х.Р. Дудаєва [14], Г.М. Лютової [17], В.С. Приходька [19], О.В. Савельєвої [20], О.О. Сидоренка [21].

Невирішені частини проблеми. Досліджуючи проблеми ведення обліку в страховому секторі, українські вчені зосереджують увагу здебільшого на специфічних операціях (страхових резервах, страхових преміях, страхових виплатах). М.О. Белгородцева [9], Д.Г. Буханець [11], В.С. Приходько [19] у своїх працях намагалися удосконалити форми фінансової звітності страховиків відповідно до даних операцій та зарубіжного досвіду. Незважаючи на суттєві результати проведених досліджень та у зв'язку зі зміною законодавчого поля щодо складання звітності потребують подальшого вирішення питання структури звіту про фінансові результати та методики розрахунку його показників.

Метою дослідження є вивчення проблем відображення показників у звіті про фінансові результати страхових компаній та удосконалення алгоритму їх формування відповідно до потреб користувачів і вимог МСФЗ.

Основні результати дослідження. Вивчаючи проблеми складання звітності страховими компаніями, варто врахувати, що принципи чинних П(С)БО 15 «Дохід» і П(С)БО 16 «Витрати» не поширюються на даних суб'єктів фінансового ринку, а спеціалізованого стандарту, який би регламентував дані аспекти обліку, на сьогодні не розроблено. Оскільки на законодавчому рівні визначено обов'язковість складання фінансової звітності для страховиків за міжнародними стандартами [1], логічно припустити, що доходи й витрати також мають визнаватися відповідно до їх вимог. Проте, якщо у міжнародній системі обліку визнання доходів регламентує МСБО 18 «Дохід», то витрати визнаються за нормами окремих стандартів обліку. Для відображення операцій в обліку учасниками страхового ринку застосовуються також норми МСФЗ 4 «Страхові контракти».

Важливо зазначити, що вітчизняні страховики, окрім фінансової звітності, по закінченні звітного періоду (кварталу, року), зобов'язані подати спеціалізовану звітність до Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг відповідно до встановленого порядку [4].

Чинне НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» через визначену систему вписуваних рядків передбачає розкриття інформації про окремі специфічні страхові операції. Протириччя полягає в тому, що методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності не поширюються на суб'єктів, які складають звітність за міжнародними стандартами [2; 3]. На практиці звітність за 2013 р. страхові компанії складають згідно з вимогами НП(С)БО 1.

У даному дослідженні використано досвід інших пострадянських країн [6; 7] щодо складання Звіту про фінансові результати та методичні засади формування його показників із вивченням норм міжнародних стандартів для застосування окремих положень вітчизняними страховиками.

Передусім, під час складання Звіту доцільно зауважити на такі моменти:

1. Чинні стандартизовані форми звітності мають складати суб'єкти, що обрали МСФЗ за основу при складанні звітності. Якщо суб'єкти бажають показати іншу суттєву інформацію, яка не знаходить відображення в основних і вписуваних рядках звітності – передбачено можливість подати її у примітках до звітності.

2. Міжнародні стандарти не дають стандартизованої форми звітності, що дає можливість суб'єктам на власний розсуд за відповідності певним вимогам відобразити інформацію у звітності.

3. п. 10 МСБО 1 допускає будь-яку назву Звіту про фінансові результати [5].

4. Нормами МСБО 1 передбачено можливість подання управлінських звітів, в яких розкривається інформація про основні чинники, котрі впливають на фінансові результати суб'єкта (методика розрахунку страхових резервів, індекс інфляції, зміна процесу виплат в страховій компанії та інші).

5. Звітність за МСБО 1 має подаватися не рідше одного разу на рік. Подання проміжної звітності можливе, в той час як в Україні – обов'язкове.

Підтримуючи думки М.О. Белгородцевої [9] та С.Ф. Голова [12] щодо формування показників фінансового результату в розрізі видів діяльності, Г.М. Лютової [17] – стосовно дублювання окремої інформації у звичайній та спеціалізованій звітності страховиків, вважаємо за правомірне виокремити результат страхової діяльності з інших проміжних результативних показників діяльності компанії. Це надасть можливість повно й достовірно відобразити операції, притаманні саме страховим компаніям, та провести аналіз діяльності компанії в розрізі її видів.

Перший розділ чинного Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) характеризує доходи та витрати за видами діяльності суб'єкта, проте інформація, яка стосується резервів довгострокових зобов'язань та інших страхових резервів, відображається у складі іншої операційної діяльності. Вважаємо це не зовсім логічним, оскільки страхові резерви формуються під час здійснення саме страхових операцій і, відповідно, результати змін по ним мають відображатися у складі страхової діяльності. Також, застосування передбачених для страховиків окремих статей не дає можливість повно розкрити інформацію про їх діяльність. Так, стосовно рядка 2000 «Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)»:

- наявна невідповідність у понятійному апараті: виручка від реалізації – це для більшості суб'єктів господарювання, а для страховиків – страхові премії;
- методика розрахунку показника – сума премій коригується на величину страхових виплат, страхових резервів та інших витрат, пов'язаних безпосередньо із процесом реалізації страхових продуктів та наданням страхових послуг. З метою достовірного висвітлення показників звітності дана інформація має обов'язково в ній відобразитися.

Стосовно страхових резервів найбільшу питому вагу займає резерв незароблених премій, який впливає на величину страхових премій, відтак, вважаємо за доцільне інформацію про його величину наводити у Звіті розширено, а про інші страхові резерви компанії – одним показником.

Виходячи зі структури чинної форми Звіту, застосування страховими компаніями показника «Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)» вбачається недоцільним, оскільки їхньої специфікою є надання страхових послуг, які за своєю економічною природою є фінансовими. Вартість таких послуг визначається на основі не прямих витрат, а страхового тарифу компанії.

Підсумовуючи викладене, пропонуємо до застосування подану в табл. 1 форму Звіту для страховика та алгоритм формування його показників (для компаній, які спеціалізуються на діяльності, іншій ніж страхування життя).

Таблиця 1. Рекомендований алгоритм формування показників Звіту про фінансові результати страховика*

Стаття звіту	Код статті	Дані для формування показника
Чисті страхові премії	2000	2010-2020+/-2030+/-2040-2050
Страхові премії зі страхування, співстрахування, перестрахування	2010	Відображається інформація про доходи від реалізації страхових продуктів, послуг (рахунок 70)
Страхові премії, сплачені перестраховикам	2020	Відображається інформація про суми страхових премій, які сплачуються перестраховикам, і тим самим коригують суми доходів від реалізації страхових продуктів, послуг (сальдо рахунку 705 «Перестрахування»)
Результат зміни резерву незароблених премій (РНП)	2030	Відображається сальдо по рахунку «Результати зміни РНП»
Результат зміни частки перестраховиків у резервах незароблених премій	2040	
Вартість реалізованих фінансових продуктів та послуг, у т. ч	2050	Узагальнюється інформація про вартість реалізованих страхових продуктів (у випадку ненастання страхового випадку), наданих страхових послуг
страхові виплати	2055	Відображається інформація про страхові виплати компанії
Доходи від надання інших страхових послуг	2060	Доходи від надання додаткових страхових послуг
Результат зміни інших резервів	2070	Відображається інформація про зміни інших страхових резервів, створених в компанії
Інші доходи страхової діяльності	2080	Відображається інформація про інші страхові доходи (комісійні доходи, суми повернення страхових резервів, відрахованих в минулі періоди тощо).
Фінансовий результат страхової діяльності:		2000 + 2060 + / -2070 + 2080
прибуток	2100	
збиток	2105	
Інші операційні доходи	2110	Відображаються суми інших доходів від операційної діяльності страховика, крім доходів страхової діяльності
Адміністративні витрати	2120	Відображаються витрати, які пов'язані з управлінням компанією і не включаються до складу вартості страхових продуктів (послуг)

Закінчення табл. 1

Стаття звіту	Код статті	Дані для формування показника
Витрати на збут	2130	Відображаються витрати, які пов'язані з реалізацією страхових продуктів, наданням страхових послуг і які не включаються до складу вартості страхових продуктів (послуг)
Інші операційні витрати	2140	Відображаються інші витрати операційної діяльності, аналогічні до витрат підприємств інших галузей економіки
Фінансовий результат від операційної діяльності:		2100 (2105) + 2110 – 2120 – 2130 – 2140
прибуток	2150	
збиток	2155	
Дохід від участі в капіталі	2200	Відображається дохід, отриманий від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться методом участі в капіталі
Інші фінансові доходи	2210	Відображаються дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій
Інші доходи	2220	Відображаються інші доходи діяльності, аналогічні до доходів підприємств інших галузей економіки
Фінансові витрати	2230	Відображаються витрати на проценти та інші витрати, пов'язані із запозиченнями
Втрати від участі в капіталі	2240	Відображається збиток від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться методом участі в капіталі
Інші витрати	2250	Відображаються інші витрати діяльності, аналогічні до витрат підприємств інших галузей економіки
Фінансовий результат до оподаткування:		2150 (2155) + 2200 + 2210 + 2220 – 2230 – 2240 – 2250
прибуток	2300	
збиток	2305	
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2310	Відображається сума витрат (доходу) з податку на прибуток
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2320	Відображаються відповідно прибуток або збиток від припиненої діяльності після оподаткування та/або прибуток або збиток від переоцінки необоротних активів та груп вибуття, що утворюють припинену діяльність і оцінюються за чистою вартістю реалізації.
Чистий фінансовий результат:		2300(2305) +/-2310 +/-2320
прибуток	2330	
збиток	2335	

* розроблено за [3; 9; 11; 19].

Запропонована форма звіту дає можливість сформуванню достовірний результат діяльності страхової компанії в розрізі видів діяльності. За поданої структури детально й повно відображається у Звіті інформація, яка стосується страхової діяльності: отримання страхових премій, передача страхових премій перестраховику, результати операцій зі страховими резервами тощо. При цьому порядок формування показників звітності відповідає вимогам страхового й бухгалтерського законодавства.

Звіт про сукупний дохід може бути складовою основного звіту про фінансові результати або ж окремим звітом, в якому розкривається інформація про інший сукупний дохід компанії.

Аналізуючи викладене вище, можна зробити такі **висновки**:

1. В Україні чинна нормативна база у сфері бухгалтерського обліку не повною мірою враховує особливості страхового сектору, що унеможливило достовірність відображення даних у звітності.

2. Доходи та витрати від надання фінансових послуг страховиками неправомірно ототожнювати з показниками виручки від реалізації та собівартості.

3. Запропонована форма Звіту враховує особливості діяльності й вимоги страховиків, що дає можливість виключити невідповідні рядки та максимально подати дані, які стосуються специфіки страхової діяльності компанії.

4. Рекомендований Звіт є прийнятним і зрозумілим для використання компаніями, які спеціалізуються на видах страхування інших, ніж страхування життя.

Перспективою подальших досліджень є формування спеціалізованого звіту про фінансові результати для компаній, які надають послуги зі страхування життя.

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 №996-XIV станом на 01.01.2014 // zakon1.rada.gov.ua.

2. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 №433 // www.minfin.gov.ua.

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 №73 // www.minfin.gov.ua.

4. Про затвердження Порядку складання звітних даних страховиків: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 03.02.2004 №39 // zakon1.rada.gov.ua.

5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності»: Міжнародний документ від 01.01.2012 // www.minfin.gov.ua.

6. О бухгалтерской (финансовой) отчетности страховщиков: Приказ Министерства финансов Российской Федерации от 27.07.2012 №109н // auditrf.ru.

7. Об утверждении форм финансовой отчетности страховщиков и Правил по их заполнению: Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан от 19.03.2009 №37 // www.lex.ua.

8. *Безверхий К.В.* Вітчизняна фінансова звітність за МСФЗ: міфологія від мінфіну // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – №2. – С. 8–12.

9. *Белгородцева М.О.* Бухгалтерський облік фінансових результатів у страхових компаніях: організація і методика: Дис... канд. екон. наук: 08.00.09. – К., 2011. – 231 с.

10. *Бондаренко О.В.* Облік та аудит діяльності страхових компаній: методика та організація: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.09. – К., 2009. – 24 с.

11. *Буханець Д.Г.* Облік та звітність в страхових компаніях (методологічні та організаційні аспекти): Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04. – К., 2000. – 20 с.

12. *Голов С.Ф.* Застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в страховому секторі // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – №4. – С. 10–19.

13. *Голов С.Ф.* МСФЗ у форматі Мінфіну // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – №4. – С. 3–8.

14. *Дудаев Х.Р.* Оценка и совершенствование методики формирования финансового результата в страховой организации: Дис... канд. екон. наук: 08.00.10. – М., 2004. – 190 с.

15. *Кучеркова С.О.* Трансформація звітності щодо обліку фінансових результатів за МСФЗ // Облік і фінанси АПК. – 2011. – №4. – С. 19–21.

16. *Лютова Г.М.* Гармонізація фінансової звітності українських підприємств до міжнародних стандартів // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2008. – №3. – С. 184–187.

17. *Лютова Г.М., Лаврова О.О.* Особливості обліку і звітності страхових компаній // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2010. – №3. – С. 283–286.

18. *Панасейко С.М., Панасейко І.М.* Проблеми та особливості впровадження і застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні // Інноваційна економіка.— 2013.— №7. — С. 284–286.

19. *Приходько В.С.* Методологія обліку страхової діяльності та аналіз платоспроможності страховика: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04. — К., 2000. — 16 с.

20. *Савельєва О.В.* Проблемы отражения информации о страховых резервах в бухгалтерской отчетности страховщиков по МСФО // Управление экономическими системами: Электронный научный журнал.— 2013.— №4 // www.uecs.ru.

21. *Сидоренко О.О.* Бухгалтерський облік формування та розміщення страхових резервів: Дис... канд. екон. наук: 08.00.09. — К., 2011. — 181 с.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2014.